

Presentació

Actualitat de la filosofia medieval

Jaume Mensa i Valls

Universitat Autònoma de Barcelona
jaume.mensa@uab.cat

Aquest volum de filosofia medieval és dedicat a Josep Manuel Udina, professor durant molts anys de Filosofia Medieval al nostre departament i antic membre del Consell de Redacció i sempre col·laborador d'ENRAHONAR: QUADERNS DE FILOSOFIA. Circumstàncies de la història han fet coincidir la seva mort amb la darrera etapa de preparació d'aquest volum de temàtica medieval. Quan el vam començar a planejar, no feia gaire que el professor Josep M. Udina s'havia jubilat i aviat li van començar a aparèixer els problemes de salut. Amb tot, hi va col·laborar, no com a autor de cap article, però sí fent-hi unes altres tasques. Moltes mercès! Aprofitem l'avinentsa per dedicar-li, doncs, aquest volum, al final del qual (després de les notes i abans de les recensions), el lector hi trobarà una necrològica redactada pel professor Raúl Gabás. En recomanem la lectura.

De forma recurrent, l'edat mitjana es va posant de moda. En canvi, la filosofia medieval sembla permanentment el parent pobre dels manuals, de les històries de la filosofia, de les obres de referència, en definitiva, de l'agenda filosòfica. Fa l'efecte que l'interès filosòfic de tot el que va passar durant aquells mil anys, el mil·lenni medieval, d'un cap a l'altre d'Europa i a l'altra banda del Mediterrani, es pugui reduir a una frase comuna, a un estereotip. La foscor del pensament medieval fa resplendir, brillantíssima, la llum de la filosofia moderna i contemporània. La filosofia medieval és aquest fons negre imprescindible sobre el qual els primers filòsofs moderns varen gravar, amb lletres daurades, els principis constitutius d'uns nous temps; el negatiu de la nostra època, d'allò que volem ser.

Estudiar la filosofia medieval significa descobrir una pluralitat de plantejaments allà on només hi havia d'haver pensament únic, vol dir heure-se-les amb la complexitat, amb la riquesa conceptual de matisos significatius. La recerca sobre filosofia medieval, òbviament, qüestiona molts tòpics i ens obliga a replantejar els nostres propis fonaments. La filosofia medieval parla també de nosaltres, del nostre present. Malgrat les temptacions, no en podem prescindir. La filosofia de l'«edat del mig» és, tant si ens agrada com si no, una cruïlla inevitable. No hi ha cap dreuera. Els especialistes en filosofia medieval tenen, doncs, molt a dir en temps com el nostre. El present núme-

ro d'ENRAONAR, planificat des de ja fa molt de temps i encarregat a qui signa aquestes ratlles per la directora anterior, la professora Marta Tafalla (moltes gràcies!), vol aportar també el seu gra de sorra a aquesta temàtica.

La part principal d'aquest número 54 de la revista és formada per cinc articles, els quatre primers dels quals estan ordenats seguint l'ordre cronològic de la temàtica estudiada. El primer, signat per l'hebraïsta (i premiat poeta) doctor Manuel Forcano (Centre Internacional de Música Antiga), «Els antievangelis jueus. Les caricatures jueves de Jesús de Natzaret», edita i estudia uns textos orientals antics (segles VI-VII) que presenten la imatge de Jesús, caricaturesca i polèmica, que difongueren uns jueus de Palestina. És d'agrair el català precís, àgil i bell de Manuel Forcano.

El segon article, del professor alemany que actualment porta a terme la seva investigació en el marc de l'Institut d'Estudis Medievals de la Universitat Autònoma de Barcelona, Dr. Matthias Tischler, intitulat «El consejero exiliado: El papel de la *Consolatio Philosophiae* de Boecio en las cortes de Carlomagno y Luis el Piadoso», analitza uns fragments retrobats de l'obra de Boeci que obliguen a replantejar la funció que tingué a les corts de Carlemany i de Lluís el Pietós. Sembla que l'obra de Boeci exercí un paper central en aquestes corts. Li agraïm l'esforç que ha fet per escriure el seu text en castellà.

El tercer article, del professor Josep Monserrat (Universitat de Barcelona), «La descoberta “platònica” de Maimònides en Leo Strauss», destaca la influència que Maimònides —interpretat amb categories platòniques— va exercir en el pensament de Leo Strauss. És molt interessant el text d'aquest autor, *L'ensenyament secret de Maimònides*, traduït per primera vegada al català i publicat també per primera vegada (en anglès) l'any 2013. Aquest escrit inèdit fou descobert per Yiftach Ofech a l'arxiu Leo Strauss de la Universitat de Chicago.

El quart article, «Performativitat i aporia derridianes en la creació del món segons Hasday Cresques», signat per la professora Mar Rosàs i Tosas (Universitat de Chicago), analitza la teoria sobre la creació del món del rabí, metge i filòsof jueu (nascut a Barcelona) Hasday Cresques. Cresques intenta conciliar dues explicacions sobre la creació del món: la neoplatònica i la jueva. L'autora mostra que aquesta síntesi, inevitablement, desemboca en una colla d'apories. Guiada per les aportacions de Derrida, Rosàs es pregunta fins a quin punt el concepte de creació del món és aporètic.

Tres d'aquests quatre articles anteriors tenen com a tema central d'estudi algun aspecte del pensament o la cultura hebrea. Moltes vegades, la filosofia medieval queda reduïda a l'àmbit llatí occidental. Amb aquestes tres aportacions, hem volgut mostrar la riquesa i la pluralitat que presenta.

El cinquè article té un caràcter molt especial. És un text de síntesi que mostra «una bibliografia de les traduccions al català de textos filosòfics medievals i d'estudis de filosofia medieval publicats també en català al llarg del segle passat» (vegeu-ne el resum). Els autors de l'article, tots dos de la Fundació Quer Alt i l'Obrador Edèndum, són Josep Batalla i Laia Corbella, i el títol és «El pensament filosòfic medieval en català: traduccions i estudis: Assaig de balanç enraonat». Un article així només el podia escriure Josep Batalla, qui ha

estat traductor al català i editor d'obres d'Aristòtil, Agustí d'Hipona, Dionisi Areopagita, Anselm de Canterbury, Pere Abelard, Ricard de Sant Víctor, Tomàs d'Aquino, Joan Duns Escot, Mestre Eckhart, Guillem d'Ockham, etc. a les col·leccions «Bernat Metge», «Textos Filosòfics» i «Clàssics del Cristianisme». Però, més que la quantitat de les traduccions, en destacaria la qualitat. Batalla ha fet parlar tots aquests autors en un català precís, expressiu, ric, elegant. Retornem, però, a l'article: no és només una síntesi neutra, asèptica, sinó que, com suggereix el subtítol «Assaig de balanç enraonat», els autors valoren les aportacions, emeten dictàmens crítics. Com s'esdevé amb tots els judicis crítics i personals, s'hi pot estar d'acord o no, però confereixen un plus de qualitat a un article publicat precisament en una revista de filosofia i són una mostra de la independència dels autors.

Completen aquest número 54 d'ENRAONAR, a més de l'esmentat escrit necrològic, dues notes bibliogràfiques i diverses recensions. La primera nota (de qui signa aquesta presentació) és dedicada al fonament filosòfic dels càtars i l'altra (de Maria Cabré), a presentar la «Bibliotheca Philosophorum Medii Aevi Cataloniae», concretament, el segon volum, dedicat a Pere Tomàs, d'aquesta col·lecció nascuda els darrers anys a casa nostra i que és una mostra qualificada del vigor de la recerca sobre filosofia medieval realitzada a Catalunya. Tres de les set recensions són dedicades a llibres sobre Lull i Eiximenis; la quarta, a la bella i rigorosa traducció al català (de Manuel Forcano) del *Llibre de la Creació*; la cinquena, a un llibre sobre la filosofia del Renaixement, la sisena, a una obra d'assaig (*Lògica de la crueltat*) del sempre interessant Joan-Carles Mèlich. Finalment, la setena té per objecte d'estudi una obra d'Arnau de Vilanova. Les recensions estan presentades seguint l'ordre alfabètic dels cognoms dels recensionadors.

Esperem que aquestes pàgines que ara presentem siguin un tast d'imminents aportacions en l'àmbit de la filosofia medieval. Efectivament, el mes de novembre d'enguany comença a Mallorca un any dedicat al nostre filòsof medieval més destacat: Ramon Lull. Aquest any lul·lià, amb la celebració de congressos arreu, s'encetarà a Mallorca el 27 de novembre de 2015 (festivitat de Ramon Lull) i es clourà a Barcelona el novembre de 2016. Precisament, aquests mateixos dies, la Universitat Autònoma de Barcelona acollirà una reunió de primer nivell: «*Relatio et fundamentum*. VII Congreso Internacional Iberoamericano de la Sociedad de Filosofía Medieval en el séptimo centenario de la muerte de Ramon Lull». La filosofia medieval, doncs, estarà d'actualitat durant un temps. El veritable interès que té, però, transcendeix qualsevol efemèride o circumstància històrica. Esperem que actes com aquests que acabem d'esmentar ajudin a prendre consciència del valor que té i representin un impuls per estudiar-la.

Només ens resta agrair als col·laboradors la feinada, el temps i la intel·ligència que han esmerçat en els seus articles i les seves aportacions, i desitjar als lectors que trobin interessant aquest número monogràfic sobre la filosofia medieval.